

Conclusió

Amb aquestes notes ràpides i elementals he volgut només, com deia al començament, indicar l'interès que per a la cultura catalana del set-cents té aquesta segona part de les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*. L'estudi de documents com aquest, que deuen jeure ignorats i plens de pols en algun racó d'arxius, ens permetrà ben aviat d'estudiar

aquest període, sense haver-nos de subjectar a l'esquema de la Decadència/Renaixença, que no ens mena enlloc.¹²

MODEST PRATS

12. Cf. Antoni-Lluç FERRER, *Consideracions sobre la història de la literatura setcentista*. «Els Marges», II (1974), ps. 89-95.

L'obra poètica de Pere Quart, per Francesc Parcerisas

L'*Obra poètica de Pere Quart*, que ens arriba com a volum primer de les *Obres completes* de Joan Oliver,¹ es publica en un moment prou propici perquè es dugui a terme un examen crític exhaustiu d'un dels poetes més significatius de la literatura catalana moderna.² Ací només es tracta de donar raó de l'aparició d'aquest volum, però està en l'ànim de tots que la figura de Joan Oliver ha sofert alts i baixos importants, i ha estat ignorada, restituïda, lloada o postergada, segons els vents particulars de les modes crítiques. Naturalment, això no ens hauria de sorprendre, perquè ha estat el calvari crític de quasi tots els poetes contemporanis —des de Riba i Foix, a Vinyoli, Brossa, Palau i Fabre, Andrés i Estellés, etc. (potser amb l'excepció única de Salvador Espriu). La urgència de fer un examen aprofundit de la poesia de Pere Quart, però, és encara més immediata si tenim en compte el cas paradoxal que durant alguns anys la seva obra poètica serví quasi com de paràmetre públic del que fou anomenat «realisme històric», i es convertí, per tant, en exemple egregi de tota una nova fornada de poetes «realistes» (com els inclosos per J. M. Castellet i J. Molas a *Poesia ca-*

*talana del segle XX*³ i altres de més recents).⁴

Passem, doncs, a fer un petit examen del volum que ara aplega l'obra poètica de Pere Quart. Crec que hi ha un detall cronològic important a l'hora de situar la poesia de l'Oliver; es tracta de no oblidar els grups d'escriptors, catalans i forasters, que li són contemporanis. I això no tant perquè calgui integrarlo en cap dubtós àmbit generacional, sinó per comprendre amb una ullada ràpida el que a seva posició representa davant els corrents literaris vigents en el moment que comença a escriure.⁵ Joan Oliver neix el 1899, amb el tomb del segle, que són els anys en què neixen a Catalunya Carles Riba (1895), Clementina Arderiu (1889), Joaquim Folguera (1893), Josep M. de Sagarra (1894), Salvat-Papasseit (1894), Ventura Gassol (1894), J. V. Foix (1895), Marià Manent (1898), Tomàs Garcés (1901), etc. I, a l'estranger, Louis Aragon (1892), Vladímir Maiakovski (1894), E. E. Cummings (1894), Paul Eluard (1895), Robert Graves (1895), Tristan Tzara (1896), William Faulkner (1897), Bertolt Brecht (1898), Ernest Hemingway (1898), i tants d'altres. La llista pot donar una idea del nombrós grup de poetes que li són contemporanis a Catalunya, i de la fecunditat dels moviments literaris arreu del món, des de l'imagisme d'un Eliot (nat el 1888) al super-realisme, des del monòleg interior de Faulkner al realisme de Maiakovski o Brecht. Però pot servir, també, la qual cosa em sembla més important, per a veure com molts d'aquests moviments culturals quedaran troncats a Catalunya malgrat la gran quantitat de poetes; unes vegades perquè no trobaren el clima idoni per a desenvolupar-se, d'altres per

1. Barcelona, Edicions Proa, 1957, 524 ps. Cito, en el text, per *OP*.

2. Per a algunes valoracions generals de l'obra de Pere Quart, vegeu, principalment, Josep M. CASTELLET i Joaquim MOLAS, *Poesia catalana del segle XX*, Barcelona 1963; Joan TRIADÚ, *Antologia de la poesia catalana (1900-1950)*, Barcelona 1951; Sergi BESER, "Prólogo", dins *Vacaciones pagadas*, Barcelona 1965; José Agustín GOTTISOLO, *Poetas catalanes contemporáneos*, Barcelona 1968; FERRATER MORA, PORCEL, VALLVERDÚ, IZQUIERDO, FORMOSA, MOLAS, CASTELLET i HORTA, *De Joan Oliver a Pere Quart*, Barcelona 1969; Joaquim MOLAS, "La poesia de Pere Quart", a "La Trinchera", 2a. èp., núm. 1, Barcelona 1966; Judith Willis té, inèdita, una esplèndida tesi sobre Pere Quart, vegeu la nota 24. Per a una bibliografia de l'autor, vegeu Joaquim HORTA, "Bibliografía", al llibre col·lectiu que acabo d'esmentar.

3. Josep M. CASTELLET i Joaquim MOLAS, *op. cit.*, ps. 195-200.

4. Vegeu l'article d'Enric SULLA, *La poesia catalana jove: una alternativa al realisme*, a "Els Marges", núm. 1 (Barcelona 1974), ps. 118-125.

5. Sergi BESER, *op. cit.*, ps. 11-12, parla d'aquest aspecte generacional. Per a unes taules cronològiques més completes es poden consultar els volums de la col·lecció "Antologia Catalana".

la mort prematura d'alguns dels capdavanters (Salvat-Papasseit, Folguera, com després Màrius Torres i Rosselló-Pòrcel), i, finalment, pel daltabaix irreparable de la guerra civil, que ensorrà tota normalitat cultural i amb ella els nous corrents literaris. Per això no és sorprenent que, en l'erm posterior, hàgim de parlar de Pere Quart com d'una figura aïllada, tot i que, com hem vist, hauria pogut inserir-se, en condicions de normalitat, dintre de corrents, grups, escoles o moviments col·lectius.

Joaquim Molas ha assenyalat la importància de l'extracció burgesa de Joan Oliver amb aquestes paraules: «El poeta és fill d'una de les famílies més poderoses de l'alta burgesia industrial catalana del segle XIX. El seu besavi patern, Pere Oliver, fou un propietari rural del Vallès que va fundar la Caixa d'Estalvis de Sabadell; el seu avi matern, Joan Sallarés i Pla, fou un dels grans capitans de la indústria del país, polític i teòric de l'economia, i aconseguí fer triomfar a la península els principis del proteccionisme.»⁶ Aquesta extracció social del poeta és important perquè ens ajudarà a comprendre certs aspectes recurrents de la seva temàtica i, sobretot, perquè pot servir per a clarificar la posterior actitud de compromís ètic de la seva obra.

El mateix Pere Quart s'ha referit a aquells orígens als primers poemes de *Circumstàncies* (1968) (els titulats *Edat antiga* i *Prehistòria*), d'antuvi donant-nos-en algunes de les coordenades, per passar, tot seguit, a treure'n certes conclusions. Les coordenades que Pere Quart ens dóna de la seva infantesa —i, per tant, del seu origen burgès— volen tipificar alguns trets d'aquell passat en el qual tot semblava «natural, tot ric al meu entorn» (OP, p. 295), i serveixen per presentar-nos les figures decisives de la constel·lació familiar: el pare «adust», «llunyà», «ferreny», i. «al capdavant tan just» (OP, p. 295); la mare «serena, borrosa, mitjancera» (OP, p. 295); la germana gran «plena de seny i un poc altiva» (OP, p. 297); els germans; la institutriu «fadrina beneïta» (OP, p. 296); la divertida corrua de les set dides; l'oncle «seminarista i bütxeira» (OP, p. 302), etc. Tot això, naturalment, en un món físic fet a la mida dels ulls de l'infant, que em sembla quintaessenciat en aquesta imatge, tan i tan típica,⁷ del jardí:

Al peu de la cascada gran, de pedra tosca,
amb molsa, créixens, picardies
—i dalt una balmeta

6. Joaquim MOLAS, article citat, p. 38.

7. Fóra interessant fer un estudi d'algunes d'aquestes imatges tipificants. A *La plaça del Diamant* (1962), Mercè Rodoreda tipifica també una «torre» burgesa amb: «Vaig veure una cascada a la meva esquerra, clavada a la paret que era l'acabament del jardí i, a mig jardí, un sortidor» (p. 93).

amb una Verge blanca i blava—,
hi havia un bassó amb peixos de colors.
(OP, ps. 297-98)

No cal dir que aquesta és la pintura d'un món mort, sobre el qual el poeta ens repeteix que «no queda res, no queda res. / Ni el trull sagrat, ni l'alzinar negrós» (OP, p. 305). Les construccions del record s'han enfonsat i, amb elles, totes llurs prerrogatives. Tal com Pere Quart ens dirà més endavant: «ja no sóc terratinent, / ja no puc fer estament», OP, p. 355). Evidentment, entre aquest present de la «Cançoneta folk del nou poble» i aquella infància que era «el millor d'una llarga vida» (OP, p. 300) (la frase és, en el text, interrogant, s'ha produït un tomb decisiu en la seva història, una «decapitació», que ha menat l'autor al lloc que avui ocupa).

Tornem, ara, enrera per veure quins són els orígens d'aquest trencament amb el seu estament social per fer costat a les classes oprimides. Les primeres mostres del canvi les trobem quan el poeta, conscient que la problemàtica històrica que viu li exigeix d'escriure una poesia nova, fa la crítica de les formes poètiques vigents. El seu primer llibre, *Les decapitacions* (1934), ja enfronta aquest poeta tardà a la poesia jocflorallesc i al que considera poesia foscament intel·lectual; el llibre és una mostra desenfarfegant de llibertat poètica, de llicències —per bé que no de facilitat—, tant en comparació amb els patrons popularistes a l'ús, com amb els corrents postsimbolistes o experimentalistes. Aquesta actitud, que es mantindrà pràcticament constant al llarg de tota la seva obra, representa un trencament conscient i perillós amb el propi passat, una «decapitació» sociològica i una innovació «moderna» en el panorama literari.⁸ Fixem-nos que un dels lemes inicials de *Les decapitacions*, el de Molière, ens indica que la categoria ètica ha passat a ocupar el *primum* a l'hora de jutjar els arguments estètics: Diu: «*On peut être honnête homme, et faire mal des vers*» (OP, p. 10), frase sibil·lina perquè més que no pas excusar uns possibles versos dolents sembla voler-nos dir que més val fer mals versos i ser honrats que no ser-ho i fer-ne de bons.⁹

8. Molas, a l'article esmentat, tot citant Teixidor, parla de «desorientació, [...] sorpresa [...] i [una] mica d'escàndol», com a reacció del moment a *Les decapitacions*. Vegeu també *Poesia catalana del segle XX*, p. 104.

9. A les «Notes provisionals sobre poesia» que acompanyen *Circumstàncies*, Pere Quart ens diu: «Potser per raons circumstancials, ara com ara, trobo més «poesia» en una simplicitat cançó d'en Raimon que en una densa i sàvia elegia de Carles Riba. Ho confesso amb no poca nostàlgia» (OP, p. 481). Que el mateix autor hagi recalcat la paraula «poesia» em sembla ter-

El problema resideix en la interpretació erròniament disjuntiva que durant molt de temps s'ha donat a aquestes categories.¹⁰ *Les decapitacions* és, sens dubte, un llibre que juga amb aquestes accepcions i que inicia el corrent «eticista». Sense oblidar les famoses al·lusions a Mussolini i a Hitler (*OP*, ps 11 i 33), parem esment, també, en poemes com el VII (*OP*, p. 21), protagonitzat pel «poeta vell i coix», ridiculització de les relacions ficció-realitat, o el XXII (*OP*, ps. 39-40), on no crec massa agosarat llegir una identificació de les classes burgeses («tinc tres a l'Havana», «el nebot cantarà missa») amb la decapitació històrica a la qual es troben abocades. Des d'aquesta perspectiva, Pere Quart és el jutge i el botxí, és el burgès sabadellenc que vol deixar de ser-ho; perquè

no li plau el cap que porta
va a firar-se'n un de nou
(*OP*, p. 34).¹¹

Aquest estranyament del poeta, aquesta rebèllia contra ell mateix¹² és el que el durà a incloure's —jo diria que orgullosament— entre les figures del *Bestiari* (1937),¹³ perquè, des del punt de vista animal, els seus dards satírics ja no van tan sols dirigits a la burgesia, sinó a l'home, a tota la humanitat, a tota l'espècie «racional»:

Si s'hagués mantingut més bèstia,
més natural i genuí,
hauria estat potser feliç!¹⁴
(*OP*, p. 338).

riblemant explícit, sobretot tenint en compte que Raimon no és un poeta, sinó un gran cantant i que Carles Riba sí que fou un gran poeta. No cal dir que el poeta s'enganya en dir-nos que ens està expressant la seva opinió sobre la "poesia", el que està fent és comunicar-nos la seva opinió sobre les "raons circumstancials". La cosa deu ser més clara per a Joan Oliver, que, al "Pròleg" a la *Poesia de Pere Quart* (1949), ens diu: "L'afany de la impossible Belleza és, en definitiva, el mòbil suprem de la poesia de Pere Quart" (*OP*, p. 457).

10. Penso que, avui, molts acceptaríem que un "bon" poeta pot ser perfectament "deshonest" (Ezra Pound com a mostra).

11. Compareu aquest poema amb el titulat "Bondados suícidis de circumstancials", de *Circumstancials* (*OP*, ps. 349-352).

12. J. MOLAS, a l'article citat, ha remarcat molt encertadament que l'Oliver és un *outsider* anticipat, p. 40.

13. A *OP*, ps. 47-99.

14. Compareu també amb aquests versos de *Circumstancials*:

Perquè jo, que no he tingut la sort,
per ara, de conèixer-ne cap, [homes bons]
he tractat, en canvi,
gossos bons, com a tals
(*OP*, p. 340).

De la mateixa manera que la burgesia és, històricament, una classe que avança vers el seu cadafal, l'espècie humana també avança vers el suïcidi col·lectiu,¹⁵ evidenciant, així, l'«animalitat» de l'home (*Dotze aiguaforts de Josep Granyer*, 1962). Enfrontat a aquesta panoràmica d'esfereïdor irracionalisme, no és sorprenent que Pere Quart enyorí un xic un món zoològic i ordenat, bo, just i equànime, perquè

El món d'avui no em plau,
tampoc jo no m'agrado
(*OP*, p. 349).

La conseqüència directa d'aquesta rebèllia, d'aquest rebuig dels seus orígens socials i del context estult és, tal com ha escrit J. M. Castellet, que «l'obra poètica de Pere Quart és el testimoni d'una peripècia personal inscrita en una aventura col·lectiva», una poesia feta «a frec d'història».¹⁶

I entre totes les circumstancials històriques que al poeta li tocarà viure, la més decisiva. La més enaltidora, aquella que significarà la plasmació dels seus postulats ètics, serà la Barcelona revolucionària que trobem a l'origen de l'*Oda a Barcelona* (1936), obra en la qual es consuma el tomb total del poeta, i on trobem, sota l'anàlisi dels esdeveniments recents, un gran càntic al futur, un càntic de comunió solidària, de fe i d'esperança:

Pensa en el fill que duus a les entranyes
(*OP*, p. 107).

Aquesta visió joiosa «d'una pàtria novella de rels velles, / quasi feliç, pensament fecunda» (*OP*, p. 107), està engendrada per l'esperit revolucionari del mateix poeta, que acaba d'escriure:

el tumult és ordre
(*OP*, p. 103).

L'*Oda a Barcelona* és, per tant, un singular moment històric en el qual la poesia de Pere Quart s'integra plenament a unes circumstancials col·lectives que s'adiuen a la seva programàtica literària. En certa manera, la distància davant el lector ha desaparegut, la ironia, la sàtira, la mordacitat, que havien caracteritzat —i caracteritzaran— la seva obra, hi són pràcticament absents. El to burleta s'ha convertit, tal com manen totes les regles, en una gran alenada èpica. És l'alenada que enyorarà als *Dotze aiguaforts...* o a *Circumstancials*, l'alenada «dels altres que ja arriben (...) com un torrent contracorrent» (*OP*, p. 104),

15. Vegeu, a *Circumstancials*, poemes com "El malson", "Taula rodona dins un mirall bonyegut" i "Hom engegà la metafísica".

16. J. M. Castellet, *La poesia*, a *De Joan Oliver a Pere Quart*, ps. 39 i 57.

perquè, per fi, la majoria ha copsat la raó del nombre.¹⁷

Aquest procés, però, amb el final de la guerra civil i l'exili del poeta, tornarà a desfer el camí avançat. Els fins ètics o polítics tornaran a necessitar del distanciament irònic, de la disfressa d'amable poesia burgesa, o de la meditació solitària. Però en definitiva continuarem descobrint el mateix poeta rebel que no ha trobat quin cap vol posar-se, a quin poble pot sumar-se,¹⁸ el poeta que en el *Romanç miserable* se sent enfrontat a «un mar de llàgrimes» (OP, p. 132). S'ha convertit, i ben a contracor!, en el «Sant Jordi d'Amèrica» que «en soledat restaura el seu coratge» (OP, ps. 139-40). Generalment, s'ha mantingut la teoria que aquest període de retrocés perdura a través de *Saló de tardor* (1947) i *Terra de naufragis* (1956), per a recuperar l'antiga alenada amb *Vacances pagades* (1960) i *Circumstàncies* (1968). He de confessar que jo veig, en tots quatre llibres, una línia d'absoluta continuïtat, perquè ara, fonamentalment, el seu vers es mou a l'entorn d'uns sistemes de distanciament i crítica de la realitat, molt allunyats de la comunió amb el públic com a subjecte històric que trobàvem a l'*Oda a Barcelona*. No cal dir que les causes d'aquest canvi són conegudes de tots: el poeta viu unes circumstàncies històriques ben diferents de les que motivaren aquella obra, i el seu cant, o el seu clam, només li és possible tot reintegrant-se a aquella distanciació sarcàstica que havia emprat en les primeres obres. L'existència d'alguns poemes de temàtica política en aquest *corpus* darrer de la seva obra em sembla que ha de ser interpretada sota un doble signe: el de l'enyor i el de l'esperança. Dues facetes, en efecte, constantment presents en tota l'obra de postguerra. L'enyor el suscita, primerament, la llunyania de la pàtria; més endavant, però, ve suggerit per la pàtria ideal, pel futur d'aquest «presumpte català del 2068» (OP, p. 294), a qui està dedicat *Circumstàncies*. D'esperança, n'estan plens tots els reculls de Pere Quart; vegeu, si de cas, aquesta mateixa dedicatòria o qualsevol dels darrers versos de l'autor on es troba confirmada la seva fe («vacilant») que algun dia podrem abastar, no una utopia, sinó una veritable pàtria.

Aquesta visió general, desagradablement esquemàtica, ha de servir per posar de manifest que Pere Quart és, potser a desgrat seu, un «moralista seriós»,¹⁹ «a middle-class writer

17. Pere Quart diu, a *Circumstàncies*: «aleshores el nombre / farà la força de debò» (OP, p. 289), i més endavant: «Encara heu d'aprendre la força del nombre» (OP, p. 328).

18. Vegeu «Ja no serà una illa» (OP, ps. 312-313) i «Ballets russos» (OP, ps. 320-21).

19. Els mots són d'Arthur Terry —vegeu nota 20—, però el qualificatiu es troba àmpliament justificat a l'exposició de Sergi BESER, *op. cit.*

whose dislike of bourgeois complacency has made him the most accomplished satirist of his generation».²⁰ La frase de Terry és esplèndida per la forma com empra els termes *middle-class* i *bourgeois*, però em sembla que també els podríem invertir sense cap perill i dir que Pere Quart és un escriptor burges a qui desagrada l'autosatisfacció de la classe mitja. El poeta és el primer a saber que, avui, en la societat consumista, tota la classe mitja no és més que una aigualida burgesia. I d'ací ve, justament, el fons amarg de la lúcida crítica²¹ de Pere Quart. *Enfant terrible* —i, avui, aví terrible— de la burgesia catalana, de la classe mitja, de tota actitud que signifiqui conformisme o complaença, ha fet del seu vers l'única cosa que la història dissortada del seu temps li ha permès: un fuet amb què esperar la bona consciència dels estaments benpensants, acomodats, segurs, ordenats, assenyats i immobiliers. El «nou pobre», que de cor es troba «més a prop dels petits que el gran menysprea» (OP, p. 355), continua essent el corc dels remordiments de la consciència col·lectiva. Una bona prova d'aquest fet fóra l'anàlisi detinguda del llenguatge emprat als seus llibres, tasca que fa algun temps inicià brillantment F. Vallverdú.²² Només ens cal reparar sumàriament el volum que ara es publica per veure que el vers lliure, el prosaisme, els mots i expressions col·loquials (i fins i tot la manca de lirisme i la crítica a la poesia intel·lectual o «cult») entonen perfectament amb una llengua depurada i exigent o amb el constant tractament temàtic de tòpics que m'atreveria a qualificar de «burgesos» (la Bíblia, Nadal, l'Església, el desenfarfec en el tractament dels temes sexuals però només a nivell perifèric,²³ el gust per l'anècdota «picant», l'elogi del treball, la crítica dels vicis...)²⁴

A aquest nivell «estilístic» no podem deixar de destacar que una de les contribucions més remarcables de Pere Quart a la poesia catalana és haver donat rigor i intel·ligència a la ironia de la sàtira, sovint arcerada en una «caricatura benigna», burleta. Tot evitant el perill, inherent a la sàtira, de caure en tòpics i en judicis adotzenats, o de fer-ne

20. Arthur TERRY, *Catalan Literature* (Londres 1972), p. 114.

21. Sobre els qualificatius de J. Pla de «lúcida i desolada» a l'obra de l'Espru i de Pere Quart, vegeu Josep M. CASTELLET i Joaquim MOLAS, *op. cit.*, ps. 164-65 i 189-91.

22. Francesc VALLVERDÚ, *La llengua*, a *De Joan Oliver a Pere Quart; i l'escriptor català i el problema de la llengua* (Barcelona 1968).

23. Vegeu quan diu: «Tots són fills de lúbrics exercicis. / No en fem escarafalls i disfressem-los, per dignitat senzillament burgesa» (OP, p. 230).

24. Vegeu les denominades «Cançons del carter», OP, ps. 419-49.

una poesia «de bunyols i de missatge» (OP, p. 326), la seva obra crea, com diu Judith Willis, «un tipus d'humor senzill, immediat, i [un altre] humor intel·lectual. Una vegada més, la presència del poeta com a faedor és allò que crea les diferències entre dues tècniques: o oculta la seva feina amb la creació simultània de substància i forma —forma que sembla, per tant, senzilla per la seva manca de deliberació visible—, o bé elabora les seves interpretacions per mitjà d'una fusió conscient, el significat de la qual recolza sobre la presència del lector».²⁵ La poesia de Pere Quart és plena de troballes originals, inoblidables, com el *Noè de Terra de naufragis* o la *Tirallonga dels monosíl·labs de Circumstàncies*, per citar-ne només dos exemples ben coneguts, on l'humor és un joc poètic que posa a prova la capacitat intel·lectual del lector.

Per totes aquestes característiques, la poesia de Pere Quart se'ns presenta avui com un bloc de granítica coherència, aïllada de les darreres modes.²⁶ Cal confiar que, en pocs anys més, la perspectiva històrica ens permetrà comprendre que l'obra de Pere Quart i el que ella representa ha estat un exemple pràcticament únic de crear una èpica d'aspiracions proletàries i que, fracassat aquest intent, avui serveix per donar-nos la mesura de totes les frustracions i esperances de la postguerra, i, ja instaurats en el regne del consumisme —que vol dir molta poesia i ben orientada, però que no faci pensar gaire—, ens recorda, escèptic, amarg i esperançat, el clam, passat i futur, de l'«obriu, que volem entrar».

Un darrer punt. No acabo de veure gaire clara la política editorial que en aquests dar-

ters anys ha començat a inundar el mercat amb falses «obres completes», sobretot quan existeixen tantes coses introbables que podrien ser objecte de reedicions econòmicament molt més modestes. Les «obres completes» han de correspondre al seu títol i no hauria d'acceptar-se que, en el cas d'autors vius, els editors s'aprofitessin de la possibilitat d'afegir un petit grapat de versos a cada nova edició «completa». Aquesta edició de Pere Quart, malgrat el títol, no ho és, de completa; falten poemes, com *Terol*²⁷; no es recullen les variants de l'*Oda a Barcelona* que, a quasi quaranta anys de distància, podrien ser importants per a l'estudiós; ni les de *Saló de tardor*; i els epígrafs «Altres poemes» (OP, ps. 363-405) i «Versos anecdòtics i cançons del carrer» (OP, ps. 409-449) —que són l'únic veritable enriquiment d'aquesta edició respecte a altres d'anteriors— que, de fet, només poden correspondre a una tria provisional. Finalment, el llibre duu un apèndix crític (OP, ps. 453-511), que recull els comentaris de Joan Oliver a la poesia del seu «amic» Pere Quart,²⁸ molt pertinents de figurar inclosos; i un pròleg de Josep Ferrater Mora a *Vacances pagades*, un altre de Sergi Beser a l'edició bilingüe del mateix llibre, i dos articles sobre el poeta, un signat per Lluís Izquierdo, i l'altre per Josep M. Castellet, amb la qual cosa el llibre se suma a aquest estrany i difícilment justificable costum d'«arrodonir» els volums d'«obres completes» amb opinions crítiques sobre l'autor —que, a més, en aquest cas, no fan gaire servei al lector, perquè són fàcilment assequibles, i potser haurien pogut ésser substituïdes amb avantatge per una bona bibliografia, com la ja existent de Joaquim Horta,²⁹ posada al dia.

FRANCESC PARCERISAS

25. Judith WILLIS, *Sobre les estructures de Les decapitacions de Pere Quart*, a "Serra d'Or", juny de 1972. Com he dit, aquest article és l'únic fragment publicat, que jo sàpiga, d'una tesi més extensa.

26. Vegeu ENRIC SULLÀ, article esmentat, p. 125, quan diu "Pere Quart (...) sense gaire audiència ara". És palesa la postergació que reben poetes joves plenament inserits en una poètica realista i irònica com A. Turull i J. M. Sala, descaradament bandejats.

27. Citat per Joaquim HORTA, "Bibliografia", a *De Joan Oliver a Pere Quart*, p. 83.

28. El "Pròleg" a *Poesia de Pere Quart* (1949) (OP, ps. 453-57); l'"Epíleg" a *Obra de Pere Quart* (1963) (OP, ps. 458-460); les "Excuses" de *Circumstàncies* (1968) (OP, ps. 477-79); i les "Notes provisionals sobre poesia" del mateix Pere Quart, a *Circumstàncies* (OP, ps. 480-82).

29. Joaquim HORTA, article citat.

Visita al laberint grotesc de Salvador Espriu, per Josep M. Benet i Jornet

La narrativa d'Espriu es compon essencialment, a part dues novel·les, d'uns reculls de narracions publicats abans de la guerra, *Aspectes* (1934) i *Ariadna al laberint gro-*

tesc (1935). També de la mateixa època, o almenys d'abans d'acabar-se el conflicte bèl·lic, són *Miratge a Citera* (1935); *Letícia, Fedra* (versió narrativa de la peça teatral ori-